

Аналіз становлення системи післядипломної педагогічної освіти України та розвитку її управлінської структури

У статті звернуто увагу на становлення та розвиток системи післядипломної освіти в Україні.

Ключові слова: післядипломна освіта, розвиток системи підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів.

Постановка проблеми в загальному вигляді... В усіх сферах освітньої діяльності відбуваються фундаментальні зміни, що є взаємодетермінуючими і приводять до становлення нової системи освіти з новими функціональними можливостями, структурою, змістом, системою управління та зв'язками із соціальним середовищем. Це положення має принципове методологічне значення для обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, оскільки визначає безпосередній соціальний контекст їх функціонування та розвитку в найближчі роки та в перспективі.

Головною метою післядипломної освіти є: задоволення потреб господарського механізму в кваліфікованих кадрах та гнучке реагування на зміни, які відбуваються в суспільстві; забезпечення умов для постійного підвищення кваліфікації фахівців, безперервного розвитку потенціалу кожного спеціаліста, його інтелектуального та загальнокультурного рівня, отримання професійно необхідних знань та вмінь; надання можливості одержання нової кваліфікації, нової спеціальності на основі раніше здобутої в закладах освіти і досвіду практичної роботи, поглиблення професійних знань та умінь за фахом; впровадження гнучкої системи безперервної освіти та самоосвіти громадян, забезпечення освіти дорослих впродовж усього життя.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Післядипломна освіта як складова неперервної освіти неможлива без постійного підвищення фахового рівня керівників, методистів і педагогів, від компетентності яких безпосередньо залежить якість кінцевої продукції всієї системи освіти. Цей компонент забезпечується інститутами післядипломної педагогічної освіти, в яких здійснюється підвищення кваліфікації та перепідготовка тих, хто безпосередньо впливає на формування гармонійно розвиненого молодого покоління: керівників шкіл, дошкільних закладів, вихователів, викладачів. Післядипломна педагогічна освіта (ППО) є одним з найбільш важливих компонентів післядипломної освіти, який повинен забезпечувати відповідність освіти розвитку суспільних та особистісних потреб. Удосконаленню післядипломної педагогічної освіти присвятили праці Л.І.Даниленко, Г.В.Єльникова, В.І.Маслов, О.А.Орлова, Н.М.Островерхова, В.С.Пікельна, Т.І.Шамова, Є.С.Барбіна, Н.М.Бібік, І.П.Жерносек, Н.Л.Коломінський, С.В.Крисюк, В.Ю.Кричевський та ін.

Але розвиток системи підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів на сучасному етапі, її подальше вдосконалення можливе на основі здійснення системного підходу. При цьому відмітимо, що будь-яка науково обґрунтована система, зокрема система підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, повинна мати методологічну основу.

Тому всю систему післядипломної педагогічної освіти необхідно розглядати як взаємозв'язану спільність цільових, змістових, методичних, організаційних, матеріальних та інших компонентів, що становлять єдину взаємозалежну і взаємозумовлену цілісність.

Формулювання цілей статті... Як зазначено в законі України „Про вищу освіту”: „Післядипломна освіта – спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення і оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду” [1, с.10].

Післядипломна освіта створює умови для безперервності і наступності освіти та включає: *перепідготовку*, – отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду; *спеціалізацію*, – набуття особою здатностей виконувати окремі завдання та обов'язки, які мають особливості, в межах спеціальності; *розширення профілю* (підвищення кваліфікації), – набуття особою здатностей виконувати додаткові завдання та обов'язки в межах спеціальності; *стажування*, – набуття особою досвіду виконання завдань та обов'язків певної спеціальності.

Виклад основного матеріалу... Як зазначено в науковій літературі, структурно-організаційні особливості функціонування системи післядипломної освіти педагогічних кадрів на сучасному етапі розвитку склалися як об'єктивна реальність у результаті становлення системи народної освіти, вимог, що ставилися до якості педагогічної роботи, та умов, в яких здійснювалася ця діяльність на всіх рівнях організації освіти. Наведемо ретроспективний аналіз становлення системи ППО України та розвитку її

управлінської структури, скориставшись для цього існуючою періодизацією, розширивши її до сьогодення часу: до 1917 року – період пошуків змісту організаційних форм і методів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; 1917-1920 роки – період формування окремих елементів системи підвищення кваліфікації і перепідготовки педагогічних кадрів; 1920-1930 роки – період формування і розвитку національної системи підвищення кваліфікації перепідготовки педагогічних кадрів; 1931-1985 роки – період створення авторитарної системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників; 1985-1992 роки – період становлення системи безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; 1992 р. – до нинішнього часу – період створення системи післядипломної освіти в умовах відродження і розбудови національної освіти України.

Підвищення кваліфікації педагогів до 1917 року представлено губернськими і повітовими курсами за ініціативою передових педагогів і нерегулярними з'їздами вчителів тощо; в роки громадянської війни не було умов для створення загальнодержавної системи перепідготовки педагогічних кадрів, однак розвивалася практика курсової підготовки.

Період з 1920 по 1930 роки характеризується переходом до масового підвищення кваліфікації вчителів. До 1923 року утворилася семиступенева система управління народною освітою. Така організаційна структура виявилась не ефективною, тому після утворення округів та районів постало питання про скорочення управлінського апарату і, відповідно, рівнів управління.

Протягом часу, обмеженого 1931 і 1985 роками, відповідно до загальних тенденцій розвитку післядипломної освіти в СРСР відбулася її централізація і жорстке підпорядкування центральним органам. З середини 50-х років значну роль в організації підвищення кваліфікації відіграють обласні інститути удосконалення вчителів, у роботі яких значне місце займає підвищення кваліфікації вчителів та керівних працівників народної освіти у формі короткотермінових семінарів (від трьох до шести днів).

Слід відзначити, що важливим кроком у становленні післядипломної педагогічної освіти в Україні стало те, що відповідно до розпорядження Ради Міністрів Союзу РСР від 27.12.1952 Рада Міністрів УРСР організувала при Міністерстві освіти Центральний інститут підвищення кваліфікації провідних працівників народної освіти Української РСР.

З 1959 року підвищення кваліфікації окремих категорій вчителів проводиться на довготермінових курсах при педагогічних інститутах та педучилищах. У 1965 році було введено дворічні очно-заочні курси для директорів шкіл, їх заступників, класних керівників, працівників відділів народної освіти. Після 1976 року всі інститути підвищення кваліфікації вчителів приступили до систематичного підвищення кваліфікації працівників освіти зі встановленою періодичністю: один раз на п'ять років. Тобто, в Україні встановилася система післядипломної освіти керівних і педагогічних працівників.

Основними особливостями періоду 1985-1992 років є наступні: цілісність і безперервність процесу підвищення кваліфікації працівників протягом усього процесу педагогічної діяльності; погодженість і наступність функціонування різних рівнів системи (республіканський, обласний, районний, міський, шкільний); децентралізація і дерегламентація у формах, засобах і методах підвищення кваліфікації; поєднання централізованого управління і планування з широкою ініціативою на місцях (що сприяло появі різноманітних неузгодженостей в системі ППО) та ін.

Основні напрями реформи школи, прийняті в 1984 році, дали новий поштовх у розвитку інститутів удосконалення вчителів (підвищення кваліфікації) як науково-методичних центрів підвищення педагогічної майстерності, узагальнення і поширення передового досвіду. Цьому сприяло відкриття в інститутах кафедр суспільних наук, педагогіки та психології, що значно посилило їх навчально-методичний і науковий потенціал.

Розвиток інститутів удосконалення вчителів як науково-методичних центрів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів передбачав оптимізацію їх діяльності в організаційно-методичному (управлінському) і науково-методичному аспектах, проте фактично не враховувався особистісний фактор.

У середині 90-х років в Україні створилася стійка і, разом з тим, гнучка державна система вдосконалення кваліфікації працівників освіти. Підвищення кваліфікації організовувалося як безперервний процес, основними компонентами якого була курсова підготовка, міжкурсова методична робота, самоосвіта, між якими встановлювався органічний взаємозв'язок.

Проміжок часу від 1992 р. – до сьогодні розглядається як єдиний період створення та розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в умовах відродження і розбудови національної освіти України, що передбачає створення умов для постійного підвищення освітнього і кваліфікаційного рівнів, безперервного оновлення професійних знань, збагачення духовного та інтелектуального потенціалу працівників освіти.

Система післядипломної освіти педагогічних кадрів, яка діяла в Україні на момент проголошення незалежності, включала такі заклади та установи: Центральний інститут удосконалення вчителів (пізніше Український інститут підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти, потім Державна академія керівних кадрів освіти (ДАККО)), 25 обласних інститутів та відповідний інститут Кримської АР, 10 факультетів підвищення кваліфікації організаторів народної освіти, курси вчителів при вищих

навчальних закладах, 729 рай(міськ)методкабінетів.

На початок XXI ст. в Україні склалася структура підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, що є єдиною розгалуженою освітньою системою, яка виконує функцію збереження єдиного освітнього простору. При цьому „визначилося головне в перебудові змісту підвищення кваліфікації педагогічних кадрів – перехід від інформаційного, масово-репродуктивного підходу до індивідуально-творчого” [4, с.23], (таблиці 1, 2, рис.1, 2) .

Система післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні відіграла значну роль у розвитку освіти. Саме її виникнення було вагомим досягненням, що значною мірою сприяло росту наукового рівня, професійної майстерності працівників освіти. Однак, із зростанням вимог до професіоналізму педагогів, ця система не забезпечувала подолання протиріч між вимогами суспільства до постійного оновлення та доповнення професійних знань і наявним рівнем професійної компетентності працівників освіти. Як зазначає С.В. Кришок, у зв'язку з екстенсивним розвитком, використанням неефективних технологій „кількісний ріст педагогічних кадрів в системі післядипломної освіти не завжди супроводжувався якісними змінами в рівні їх професіоналізму” [2, с.169-170].

Таблиця №1

Структура ІППО

ІППО	Кафедри	Секції	Центри	Лабораторії	Кабінети	Відділи
Волинський обласний навчально-методичний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів	2			2		7
Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	13		1	1		
Донецький інститут післядипломної педагогічної освіти	4	1	5			17
Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	4					
Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів	3		7			
Кримський республіканський інститут післядипломної педагогічної освіти	3		1	9	1	
Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	3		1		5	
Миколаївський інститут післядипломної педагогічної освіти	5	1	1	4		6
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім.М.В.Остроградського	4		1	3	1	7
Рівненський інститут післядипломної педагогічної освіти	3		2		20	
Харківський обласний науково-методичний інститут безперервної освіти	4	2	6	4		3
Чернігівський обласний інститут підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників освіти	6		1			15

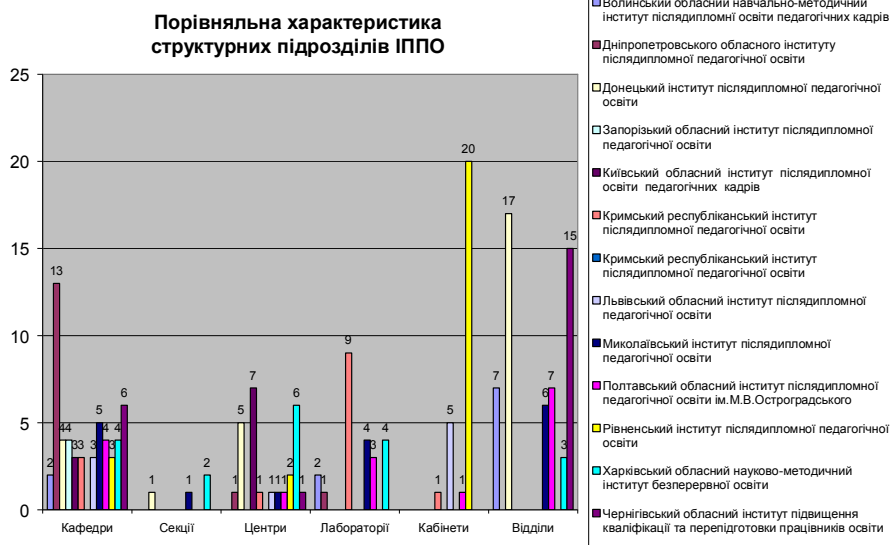

Рис. 1 Порівняльна характеристика структурних підрозділів ІППО

Таблиця №2

№ п/п	Назва навчального закладу	Кафедра методики дошкільної та початкової освіти	Кафедра теорії та методики викладання (змісту освіти)	Кафедра інформатизації	Кафедра української мови та літератури	Кафедра іноземних мов	Кафедра історії та правової освіти	Кафедра реабілітаційної педагогіки	Кафедра фізичної культури і спорту	Кафедра виховання та розвитку особистості	Кафедра інформатизації освіти	Кафедра педагогічної майстерності	Кафедра педагогіки і психології (дошкільної та початкової освіти)	Кафедра інноваційної педагогіки	Кафедра методики природничо-математичної освіти	Кафедра методики суспільно-гуманітарної освіти	Кафедра управління якістю освіти	Кафедра методології та управління
		1.	Волинський обласний навчально-методичний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів		+										+			
2.	Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти		+	+									+	+				+
3.	Донецький інститут післядипломної педагогічної освіти									+			+		+	+		
4.	Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	+					+	+	+	+	+	+	+					+
5.	Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів										+		+					+
6.	Кримський республіканський інститут післядипломної педагогічної освіти																	
7.	Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти																	
8.	Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	+			+								+		+	+		
9.	Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім.М.В.Остроградського		+									+				+	+	
10.	Рівненський інститут післядипломної педагогічної освіти		+										+					+
11.	Харківський обласний науково-методичний інститут безперервної освіти	+													+	+	+	
12.	Чернігівський обласний інститут підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників освіти				+	+							+		+	+	+	
13.		3	4	1	2	1	1	1	1	2		3	8	1	4	5	7	

Кількісний склад кафедр ІППО

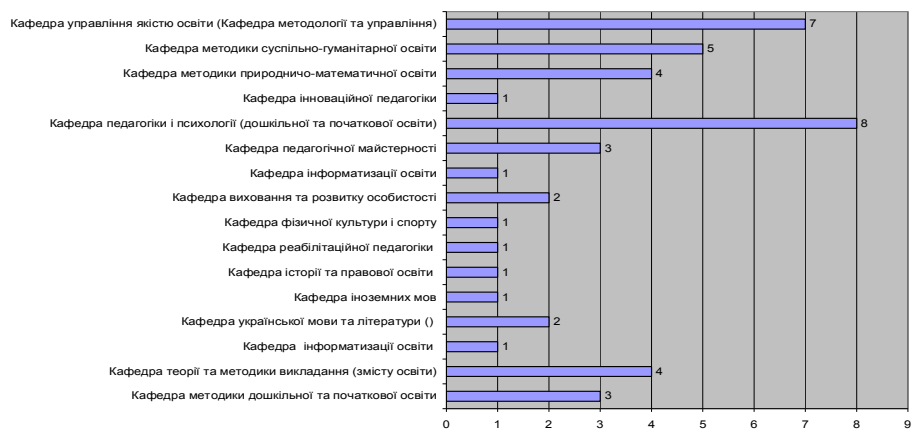

Рис. 2 Кількісний склад кафедр ІППО

Висновки... Україна сьогодні має достатньо сформовану мережу навчальних закладів і підрозділів

післядипломної освіти. Діюча в Україні система післядипломної педагогічної освіти закладів охоплює: Центральний Інститут післядипломної педагогічної освіти Академії педагогічних наук України (ЦППО АПН України), 26 обласних інститутів післядипломної освіти (ППО), Кримський республіканський інститут післядипломної педагогічної освіти, 19 факультетів підвищення кваліфікації в педагогічних університетах та інститутах, госпрозрахункові центри підвищення кваліфікації педагогічних та керівних кадрів. Цей комплекс закладів та установ вирішує низку завдань, що стоять перед післядипломною педагогічною освітою, орієнтуючись як на всеукраїнському рівні (ЦППО – координуючий орган), так і на регіональному (обласні ППО). Особливістю системи ППО в Україні є те, що обласні ППО підпорядковані відповідним управлінням освіти і науки, що є підлеглими Міністерству освіти і науки України, а ЦППО входить до складу Академії педагогічних наук України і не може безпосередньо впливати на інститути, які входять до системи ППО. Проте і Центральний і обласні інститути між собою взаємопов'язані та мають, як зазначає Н.І. Клокар, багато спільного й відмінного в організації та змісті ППО. Так, спільним у діяльності ЦППО та обласних ППО є навчання педагогічних і керівних кадрів на курсах підвищення кваліфікації, координація і реалізація Міжнародних та Всеукраїнських освітніх проєктів та проведення наукових досліджень із проблем становлення й розвитку системи ППО.

Виходячи із наведеного вище можна сказати, що в Україні сформована система післядипломної педагогічної освіти, яка характеризується упорядкованою сукупністю навчальних закладів та методичних установ, основними функціями яких є вдосконалення науково-теоретичної і методичної підготовки, професійної майстерності, розширення загального культурного рівня працівників шкіл, позашкільних закладів та органів управління освітою, інформаційне забезпечення цілісного педагогічного процесу, аналіз його результатів тощо. Проте, на нашу думку, організаційна структура цієї системи не досконала і має ряд дестабілізуючих чинників, таких як невизначеність нормативної бази, нестроге підпорядкування координуючому органу – тобто порушена управлінська вертикаль, фінансове підпорядкування регіональних закладів місцевим бюджетам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України „Про вищу освіту” // Освіта України. – 2002. – 26 лютого. – № 17. – С.2–8.
2. Гуралюк А. Г. Єдина система підтримки управління закладами післядипломної освіти засобами сучасних інформаційних технологій / А. Г. Гуралюк // Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”: наук.-теорет. зб. – Переяслав-Хмельницький, 2007.
3. Крисюк С. В. Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні (1917-1941 рр.) / С. В. Крисюк. – К. : УПМКККО, 1995. – 174с.
4. Лапенко М. І. Безперервна педагогічна освіта. Досвід системного дослідження діяльності інституту післядипломної освіти : [монографія] / М. І. Лапенко, І. М. Авдеева, Л. М. Гура. – Севастополь : Рібест, 2003. – 165 с.
5. Шамова Т. И. Управление адаптивной школой: проблемы и перспективы / Шамова Т. И., Давиденко Т. М., Рогачева Т. М. – М. : Моск. пед. гос. ун-т, 1995. – 354 с.

Аннотація

А.Ю.Кравченко

Анализ становления системы последипломного педагогического образования Украины и развития ее управленческой структуры

В статье обращено внимание на становление и развитие системы последипломного образования в Украине.

Ключевые слова: последипломное образование, развитие системы повышения квалификации и переподготовки педагогических кадров.

Summary

G.Yu.Kravchenko

Analysis of Formation of the System of Post-Graduate Pedagogical Education of Ukraine and Development of its Administrative Structure

In the article the attention is paid to forming and development of the system of post-graduate education in Ukraine.

Keywords: post-graduate education, development of the system of improved training and retraining of pedagogical personnel.

Дата надходження статті:

„12” листопада 2008 р.